

בחירות דמוקרטיות (הגבלת השלטון)

עמ' 186-195

הבחירות הן תנאי הכרחי לקיומה של דמוקרטיה והן כלי חשוב להגבלת השלטון.

הבחירות מאפשרות חילופי שלטון.
הנבחרים זקוקים לקולות הבוחרים כדי להמשיך להחזיק בשלטון והם מודעים לכך שהם נתונים לפיקוח וביקורת של הבוחרים.
הם יודעים שאם לא יגלו אחריות ויאכזבו את בוחריהם הם עלולים שלא להיבחר שנית.
לכן מהוות הבחירות אמצעי להגבלת הנבחרים מלעשות ככל העולה על רוחם.

בנוסף, בהליך הבחירות באים לידי ביטוי עקרונות דמוקרטיים מרכזיים:

- עקרון שלטון העם-ריבונות העם : לאזרחים ניתנת האפשרות להחליף את השלטון.
- עקרון הגבלת השלטון- החלפת השלטון בבחירות מהווה אמצעי להגבלת פעילותו.
- עקרון ההשתתפות של האזרחים-תנאי הכרחי לקיומה של דמוקרטיה.
- הבחירות הן ביטוי להסכמיות- הסכמה רחבה על כללי המשחק הדמוקרטי.
- עקרון הפלורליזם – מתבטא באפשרות של מפלגות רבות להשתתף בהליך.
- עקרון חופש ההתאגדות- מאפשרים לקבוצות אנשים להתארגן בקבוצות להקים מפלגות ולהתמודד על השפעה .
- חופש הביטוי- לכל מפלגה יש חופש לבטא את עמדותיה ולנסות לשכנע.

להליך הבחירות יש מאפייני יסוד שהם תנאים הכרחיים לקיום בחירות דמוקרטיות:

- **כלליות:** כל אזרחי המדינה זכאים להשתתף בבחירות למוסדות הנבחרים.
- **חשאיות:** רק הבוחר יודע מה הוא בחר.
- **שוויוניות:** לכל אזרח יש קול אחד, כל הקולות שווים.
- **מהזוריות:** הבחירות מתקיימות במרווחי זמן קבועים וסדירים כמוגדר בחוק.
- **התמודדות חופשית :** שתי מפלגות לפחות, ההתמודדות היא חופשית והוגנת.

הזכות לבחור ולהיבחר

בבחירות באות לידי ביטוי שתי זכויות יסוד פוליטיות – הזכות לבחור ולהיבחר.
בשל חשיבותן הן הוכרו על ידי האו"ם **בהכרזה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם**.
כדי שזכות יסוד זו תתממש יש להבטיח את **החירות והשוויון** בבחירות הדמוקרטיות.

השוויון בא לידי ביטוי בדרכים הבאות:

- כל קול שווה במשקלו למשנהו.
- כולם שווים בזכות להיבחר.
- לכל המפלגות הזדמנות שווה להתמודד: תקציבים זמן שידור, על פי חוקי המדינה וקריטריונים אחידים.

עקרון החירות מתבטא ב:

- חירותו של כל אזרח לבחור ולהיבחר.
- חופש התארגנות במסגרת מפלגות
- חופש ביטוי בתעמולת בחירות. חשאיות הבחירות.

שיטות בחירות

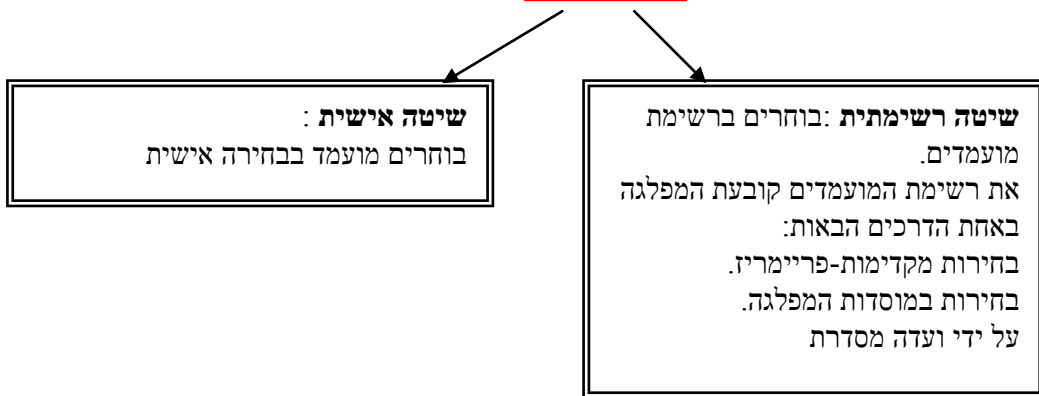
כל מזדינה בוחרת את שיטת הבחירות המתאימה לצרכיה, על פי מאפייני המדינה, ערכיה, עקרונות ואינטרסים והתרבות הפוליטית של המדינה.

אין שיטת בחירות אידיאלית לכל שיטה יתרונות וחסרונות.

להלן נראה מספר דגמים של שיטות בחירה.

ניתן לאפיין כל אחת מהשיטות על פי שלושה מרכיבים

1. במי בוחרים

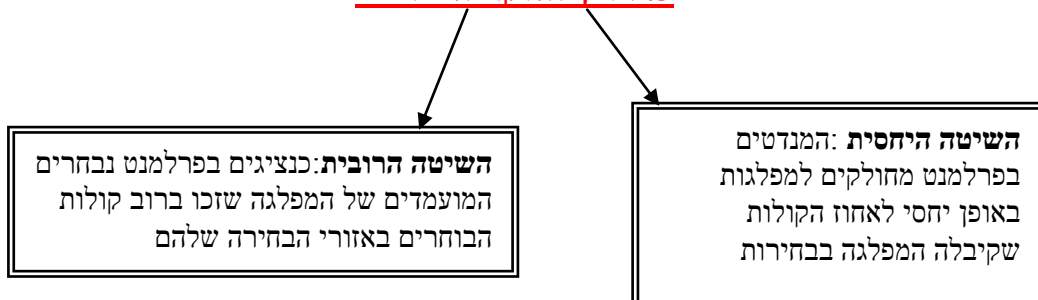

2. חלוקת אזורי הבחירה.

3

3. אופן חלוקת המנדטים

כל מדינה בוחרת לעצמה את שיטת הבחירות הרצויה לה.

השיטה היא שילוב של מרכיבים ,
לדוגמא :

בישראל שיטת הבחירות היא – רשימתית, ארצית, יחסית.

באנגליה השיטה היא **אישית** אזורית רובית.

יש מדינות בהן השיטה מעורבת כמו בגרמניה בה יש שילוב של השיטה הרובית והיחסית, אזורית וארצית, אישית ורשימתית.

שיטות הבחירה מנסות למצוא איזון בין עקרון הייצוגיות של הבוחרים לבין האינטרס הציבורי שהשלטון הנבחר יהיה יציב ויוכל לתפקד ביעילות, כל מדינה בוחרת שיטת בחירות שתאפשר לה להשיג את כל המטרות בצורה הטובה ביותר.

בישראל האינטרס העיקרי היה לאפשר ייצוג לכל גווי האוכלוסייה ולכן נקבעה השיטה היחסית המאפשרת ריבוי של קבוצות ומפלגות. זו שיטה שמאפשרת גם לקבוצות קטנות להיכנס לכנסת ולייצג את בוחריה. כך יכולות להשתתף בבחירות מפלגות רבות המייצגות אידיאולוגיות וגישות שונות ואף לזכות לכניסה לכנסת. זהו עיקרון הייצוגיות.

השיטה היחסית נהוגה במדינות בהן החברה מפולגת ומשוסעת ויש בה אידיאולוגיות וזרמים רבים החיים בחוסר הסכמה בעניינים רבים במדינות שנותנות עדיפות ליעילות השלטון ויציבותו מעדיפים את שיטת הבחירות הרובית, גם על חשבון פגיעה בעקרון הייצוגיות. על פי שיטה זו מפלגה אחת זוכה ברוב המקומות בפרלמנט והיא מקימה את הממשלה. ממשלה של מפלגה אחת היא ממשלה יציבה כיון שאינה צריכה להתפשר בהחלטותיה עם מפלגות נוספות.

שיטת הבחירות היחסית

כל מפלגה שהתמודדה בבחירות מקבלת מספר מושבים יחסי לאחוז הקולות שהיא קיבלה בבחירות, לדוגמא: מפלגה שקיבלה 20% מקולות הבוחרים תקבל 20% מהמושבים (מנדטים) בפרלמנט.

בשיטה זו כל מפלגה, גם מפלגה קטנה יכולה להשיג מושב בפרלמנט, אלא אם כן יש מגבלה בחוק, המאפשרת כניסה לפרלמנט רק אם מפלגה עברה סף מינימום של קולות מצביעים (אחוז חסימה). שיטה זו מעודדת ריבוי מפלגות.

ריבוי מפלגות גורם ליצירת מערכת רב מפלגתית במדינה.

כיון שיש מפלגות רבות, ואין אף מפלגה בעלת רוב מוחלט, הרי שכדי להשיג רוב בפרלמנט יש צורך באיחוד של כמה מפלגות, איחוד כזה נקרא –קואליציה.

כיון שהקואליציה מורכבת ממספר מפלגות שלכל אחת מצע שונה ואינטרסים שונים, הרי שיתכנו חילוקי דעות בין המפלגות, התוצאה –ריבוי המפלגות בקואליציה פוגע ביעילות ובתפקוד הממשלה.

כדי למנוע את הבעיות הנובעות מריבוי מפלגות ולהגביל את מספרן, קובעים אחוז מסוים של קולות מצביעים שהוא המינימום הנדרש כדי לזכות במקום בפרלמנט. אחוז זה נקרא אחוז החסימה. מפלגה שלא עברה את אחוז החסימה לא תכנס לפרלמנט.

בישראל אחוז החסימה נקבע על 2 אחוז, מפלגה שלא קיבלה לפחות 2 אחוזים מקולות הבוחרים, לא תכנס לכנסת.
בגרמניה עומד אחוז החסימה על 5% ואילו בתורכיה אחוז החסימה הוא 10%.
אחוז חסימה גבוה מונע את התמודדותן של מפלגות קטנות שאין להן סיכוי להשיג את אחוז החסימה, אלה מתאגדות עם מפלגות אחרות ויוצרות מספר קטן של מפלגות גדולות.
שיטת הבחירות היחסית מבטאת את עקרון שלטון העם ואת עקרון הפלורליזם

שיטת הבחירות הרובית

קיימות שתי שיטות בשיטה הרובית: **שיטת הרוב הפשוט** **שיטת הרוב המוחלט**

שיטת הרוב הפשוט

המדינה מחולקת למספר אזורי בחירה כמספר המושבים בפרלמנט.
בבחירות מתמודדים בכל אזור מספר מועמדים ממפלגות שונות בבחירה אישית.
בבחירות נבחר המועמד שקיבל את מספר הקולות הרב ביותר מבין כל המועמדים.
יתכן מצב שהנבחר מייצג רק מיעוט מאוכלוסיית הבוחרים באותו אזור.

לדוגמא:

באזור מסוים מתמודדים שלשה נציגים של שלוש מפלגות שונות.
בסך הכול יש באזור זה 1000 בוחרים.
תוצאות הבחירות הן:

נציג מפלגה א' - 400 קולות
נציג מפלגה ב' - 300 קולות
נציג מפלגה ג' - 300 קולות
סה"כ - 1000 קולות

באזור זה יבחר נציג מפלגה א' שזכה ברוב של 400 קולות בשיטת הרוב הפשוט.
עם זאת הנציג הנבחר מייצג רק 400 בוחרים מתוך 1000, מכאן ש 600 בוחרים אינם מיוצגים כלל.

הדבר יכול לקרות גם באזורי בחירה נוספים.
הייצוג בפרלמנט מורכב מנציגי האזורים השונים.
מכאן, יכול להיווצר מצב שהמפלגה שיש לה רוב בפרלמנט ועליה יוטל להקים את הממשלה, מייצגת למעשה מיעוט של הבוחרים.
שיטה זו מקובלת בבריטניה, ניו זילנד, קנדה, אוסטרליה, וארה"ב

שיטה זו מצמצמת את מספר המפלגות, מפלגות קטנות שחוששות שלא יזכו לייצוג בפרלמנט, מתאחדות למפלגות גדולות, לכן בשיטה זו לא נראה מערך רב מפלגתי.

באזורים שבהם יש ריכוז של בוחרים מקבוצה מסוימת יש סיכוי לנציג הקבוצה להיבחר.

אילו הונהגה שיטה זו בישראל היו מפלגות ערביות ומפלגות חרדיות מקבלות אחוזי ייצוג גבוהים באזורי הבחירה המאוכלסים ברוב ערבי או חרדי והיו זוכות לייצוג גדול מכפי כוחן באוכלוסייה.
לעומת זאת, מפלגות שציבור בוחריהן מפוזרים באזורים שונים לא היו זוכות לייצוג המתאים למספר הבוחרים שבחרו בהם.

שיטת הרוב המוחלט

השיטה כמו בשיטת הרוב הפשוט למעט ההבדל הבא:
המועמד בכל אזור חייב לזכות ברוב מוחלט של קולות המצביעים כדי להבחר. רוב מוחלט = $50\% + 1$.
אם אחד המועמדים לא קיבל רוב מוחלט, חוזרים על תהליך ההצבעה כאשר בדרך כלל עולים לשלב השני שני המועמדים שזכו למספר הקולות הגבוה ביותר בשלב הראשון.

בשיטה זו יכולים המועמדים שעלו לשלב השני להגיע להסדר תמיכה עם המועמדים שלא עלו לשלב השני ובוחרים יבחרו במועמד שאיתו ערכו הסכם.

שיטת בחירות יחסיות מול בחירות רוביות- יתרונות וחסרונות (רשימה חלקית)

השיטה	יתרונות	חסרונות
אישית רובית	<ul style="list-style-type: none"> - קשר טוב בין בוחר לנבחר, - מבטיח ייצוג טוב - מעודד מעורבות אזרחים בפוליטיקה. - הנציג הנבחר מחויב לבוחר יותר מאשר למפלגתו. - מספר מפלגות קטן, מעודד היווצרות מפלגות גדולות.	<ul style="list-style-type: none"> - מעודדת התמקדות חברי פרלמנט בעניינים מקומיים ואינטרסים צרים, על חשבון נושאים כלל ארציים. - אין ייצוג לקולות של נציגים שלא נבחרו. - לכן בפרלמנט אין ייצוג לכלל האזרחים והקבוצות.
רשימתית יחסית	<ul style="list-style-type: none"> - יחסי הכוחות בפרלמנט זהים לאלה שקיימים בציבור. - מאפשר ייצוג מרבית הדעות, האידיאולוגיות והאינטרסים. - מעודד התפתחות מפלגות חדשות בהתאם לשינויים בחברה.	<ul style="list-style-type: none"> - מעודד ריבוי מפלגות. - אי אפשר לקיים ממשלה יציבה, דרושה קואליציה וגישור על ניגודים תוך לחצים ופשרות. - מפלגות קטנות זוכות לעצמה החורגת ממשקלן.